

ГЕОГРАФИЯ ТАЪЛИМИ ВА УНИ ЎҚИТИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Турсунов Хасан Тургунович,

г.ф.н., доцент

Чирчиқ Давлат педагогика университети,

География кафедраси

Чирчиқ шаҳри, E-mail: khasant@mail.ru

Табиий муҳитга антропоген таъсир оқибатда дунё бўйлаб юз бераётган салбий глобал ўзгаришлар жаҳон жамоатчилигини жиддий ташвишга солаётгани ҳеч кимга сир эмас. Ер юзидаги ҳар бир экотизим ва глобал экотизим-биосферада ҳам ўз ўзини тиклаш жараёнлари давом этишига қарамасдан иқлим тизимидаги ўзгаришлар, табиий фалокатлар-денгиз ва кўлларнинг қуриши, қурғоқчилик, тошқинлар, зилзила ва вулқон отилишлари, эпидемияларнинг сони ва миқёсларининг мислсиз ортиб кетиши “табиат-жамият” тизимида жиддий инқироз кузатилаётганидан дарак беради. Агар яқин ўн йиликлар ичида инқрознинг олди олинмаса сайёра миқёсида экологик фалокат реал воқеликка айланиши мумкиндир.

БМТнинг Барқарор ривожланиш концепцияси жамиятни экологик ва иқтисодий инқрозларни ҳамжихатликда юмшатиш ва бартараф этишни амалга ошириш дастурларини ишлаб чиқиш ва ҳаётга татбиқ этиш имкониятини берди.

2015 йил Нью-Йоркда бўлиб ўтган БМТнинг “Барқарор ривожланиш мақсадлари” Саммитида қабул қилинган “Дунёни қайта тузиш: 2030 - йилгача глобал ривожланиш дастури”нинг 17 та мақсадлари ичида 4-мақсади: “Умумқамровли сифатли ва адолатли таълимни барча учун бутун ҳаёти давомида олиб боришни рағбатлантирувчи ўқитиш”ни йўлга қўйиши алоҳида аҳамиятга эгадир.

Географик таълим ўқувчи ва талабаларга сайёрамиздаги экологик вазиятлар ва уларни юмшатиш ҳамда оптималлаштириш, ресурслардан оқилона фойдаланиш, инсонларнинг ҳаёт муҳитни ифлосланишдан сақлаш бўйича зарур геоэкологик билимларни бера олиши мумкиндир. Айнан география таълими нафақат жонли ва жонсиз табиатдаги салбий ўзгаришлар, балки сайёравий экологик инқрознинг иқтисодий, демографик, геосиёсий, маданий, этник, ахлоқий ва бошқа жиҳатлари, уларнинг худудий фарқлари ҳақидаги зарурий билимларни бериши мумкиндир. Ривожланган мамлакатларда XX асрнинг 70-йилларида бошланган ҳаётнинг барча сохалари, шу жумладан таълимни ҳам “экологиялаштириш” ижобий натижаларни берди. Атроф-муҳитни

соғломлаштириш, биологик хилма-хилликни сақлаш, муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар майдонларини кенгайтириш, аҳолининг экологик онги ва маданиятини шакллантириш, фуқаролик жамиятини кучайтиришда БМТнинг “XXI асрга кун тартиби” муҳим ҳужжатини ҳаётга татбиқ этиш, кейинги экологик таълим ва барқарор ривожланиш учун таълим бўйича ўтказилган ўн йилликлар давомида ривожланган давлатлар аҳамиятли ютуқларга эришдилар. “Яшил иқтисодиёт”, “Яшил энергетика” соҳасида ҳам, атроф-муҳит ҳолатини яхшилаш бўйича технологиялар борасида ҳам улар пешқадам ҳисобландилар ва уларнинг тажрибаларини ўрганиш ва ҳаётга татбиқ этиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Географик таълимни экологиялаштириш шу куннинг энг долзарб вазифаларидан ҳисобланади ва бу борада маълум саъи-ҳаракатлар амалга оширилмоқда. Лекин шуни таъкидлаш лозимки, ҳозиргача Ўзбекистонда экологик таълимни биологлар, асосан биоэкологик ёндашиб, амалга оширмоқдалар. Географик қобик, ер қобиклари, Ер юзи аҳолиси ва ундаги жараёнлар, дунёдаги мамлакатлар, уларнинг ранг-баранг табиати, халқлар, миллатлар, элатлар, уларнинг яшаш тарзи, қадриятлари; табиат ёдгорликлари, муҳофаза этиладиган ҳудудлар, денгиз, океан, дарёлар, иқлим, об-ҳаво; шаҳар ва қишлоқлар, ландшафтлар, геотизимлар, табиий ресурслар ва улардан оқилона фойдаланиш ва бошқаларни ўрганадиган, иқтисодий билим асосларини берадиган география таълимини янада *экологиялаштириш* фақат ижобий натижаларни бериши шубҳасиздир.

Замонавий география турли туман табиий, иқтисодий, сиёсий маълумотлар асосида илмий хулосалар чиқарувчи, умумлаштирувчи, илмий прогнозлаштирувчи фанга айланди[1.6].

Сўнгги йилларда бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнидаги иқтисодга эга бўлган Ўзбекистонда “Таълим тўғрисида”ги қонунига зарур ўзгартиришлар киритилиб, қайта қабул қилинди.

Ўзбекистон Республикасида Экологик таълимни ривожлантириш концепцияси “2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича *Ҳаракатлар стратегиясида* белгиланган вазифаларни сўзсиз амалга ошириш, республика ҳудудларидаги экологик муаммолар ечимига таълим тизимини жорий қилиш билан ҳисса қўшиш, ўсиб келаётган ёш авлоднинг экологик саводхонлигини ошириш, экологик онги ва экологик маданиятини шакллантириш ва ривожлантириш, экологик таълим ва тарбия жараёнини

самарали ташкил этиш мақсадида[3]” 2019 йили 27 майда, 434-сон Вазирлар Махкамасининг Қарори билан қабул қилинган.

Концепциянинг асосий мақсади ўсиб келаётган ёш авлодда экологик билим, онг ва маданиятни шакллантириш ҳамда ривожлантириш, экологик таълим-тарбия жараёнини самарали ташкил этиш, шунингдек, экология соҳасидаги илм-фанни жаҳоннинг илғор инновацион технологияларини жалб этган ҳолда янада такомиллаштиришдан иборат[3].

Ўрта мактабда зарур геоэкологик компетенцияларни шакллантириш ва олий мактабда уни ривожлантириб, келгуси меҳнат фаолиятида актив экологик позицияни эгаллайдиган, рақобатбардош, билимли ёшларни тайёрлашда география таълими ролини янада ошириш географларнинг асосий вазифаларидан бири бўлиши лозимдир.

Инновацион технологиялар географик таълим сифатини оширишда муҳим аҳамиятга эгадир. Таълимда инновацион технологиялардан самарали фойдаланиш учун ўқув муассасаси Ахборот коммуникацион технологиялар(АКТ) билан етарлича таъминланган бўлиши, педагоглар улардан унумли фойдалана олишлари керакдир. Ҳозирда аксарият ўрта мактабларда ва айрим олий таълим муассасаларида инновацион технологиялардан фойдаланиб дарс ўтиш шароитлари талабга жавоб бермайди. Асосан мультимедия ёрдамида, тақдимномалар ёрдамида дарс ўтиш ўрта ва олий таълим тизимида кенг тарқалган. Видеофильмлардан фойдаланиш, видеодарслар ташкил қилиш ҳам географик таълим самарадорлигини янада оширади. Ўқувчи ва талабалар билан биргаликда видеоклип, қисқа видефильмлар тайёрлаш ҳам аҳамиятга моликдир.

Ўрта таълим ва олий таълимда географик фанларни ўқитишда Лойихалар усидан самарали фойдаланиш мумкин[2]. Лойихалар усули ўқувчилар томонидан бирор бир муаммони ечишга қаратилган бўлади. Бунда ўқувчилар томонидан турли Лойихалар ёзилади, ўқувчилар турли ролларни бажарадилар. Лойихаларни амалга оширишда АКТлардан фойдаланиш ўқувчиларга кучли мотивация беради.

Олий ўқув юртларида Геоинформацион тизимлардан фойдаланиш географик ҳодисаларни моделлаштириш, карталарни яратиш имкониятини беради. Талабалар ландшафтлардаги ўзгаришлар, аҳолининг тақсимланиши, иқлим омиллари, транспорт тармоқлари ва бошқаларни ўрганишлари мумкиндир.

Масофавий ўқитиш ва онлайн курслар географик фанларни ўзларига қулай вақтларда ўрганиш имкониятини беради.

“GEOGRAFIYA – KELESHEKKE KÓZ-QARAS”

atamasındađı Respublikalıq kólemdegi ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Ижтимоий тармоқлар ёрдамида ўқувчи ва талабалар бошқа географлар билан билимларини ўртоқлашишлари, махсус форумларда қатнашишлари мумкинدير.

Ушбу ва бошқа ва инновацион технологиялардан фойдаланиш географик таълимни янада қизиқарли, жозибадор ва самарали бўлишини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Нигматов А.Н. Табийй география ва геоэкология назарияси. Т.: “Наврўз”., 2018-220 бет.
2. Мосин В.П. Использование современных педагогических технологий на уроках географии. Инновации в фундаментальных и прикладных географических исследованиях. Материали Республиканской научно-практической конференции(14-15 октября 2022 г.) Ташкент. -стр.358-360
3. Ўзбекистон Республикасида экологик таълимни ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 27 майдаги 434-сон қарори.-Lex.uz